

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 930.2:94(477)

DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2020.224263>

Цитування:

Ковальська Л. А. Ретроспективний потенціал документально-інформаційних ресурсів: теоретичні аспекти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 3. С. 23–30.

Kovalska L. (2020). The retrospective potential of documentary-information resources: theoretical aspects. *Library science. Record Studies. Informology*. 3, 23–30 [in Ukrainian].

Ковальська Леся Андріївна,

доктор історичних наук, доцент,

професор кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса

dreamlife.lesya@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1579-7708>

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ
РЕСУРСІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Мета роботи. На основі вивчення документів, проблемно-тематичної історіографії, керуючись новітньою методологією сформульовано мету роботи, яка полягає в необхідності дослідити теоретичні аспекти встановлення змістового потенціалу документально-інформаційних ресурсів, скласти загальну картину їх зовнішніх, внутрішніх елементів і характеристик, виявити особливості, з'ясувати ефективність методів наукової критики. **Методологія дослідження.** У процесі дослідження застосовано методи документознавства, архівознавства, інформології і соціальної комунікації, які дозволили розкрити змістовну повноту документально-інформаційних ресурсів, здійснити аналіз їх зовнішніх і внутрішніх характеристик, виявити міждисциплінарний зв'язок у вивченні документних джерел. **Наукова новизна роботи** полягає у встановленні особливостей і змістового наповнення документів, аналізі феномену документально-інформаційних ресурсів як джерела інформації, специфіки відображення в них часу та дійсності, опрацюванні документів архівних, музейних і бібліотечних сховищ і визначенні інформаційної цінності та значущості. **Висновки.** У дослідженні документально-інформаційних ресурсів як відображення часу та простору розкрито комунікаційні взаємовідношення, виявлено потреби суспільства в інформаційному документальному забезпеченні та створенні конкретних документних форм і організації їх зберігання, що виникли задля задоволення цих потреб. Дослідження дозволило провести вивчення теоретичних основ документально-інформаційних ресурсів, побачити їх можливості, створити цілісне комплексне бачення зовнішніх і внутрішніх ознак документа як джерела інформації та засобу комунікації окремого періоду з точки зору теоретичної і тематико-прикладної проблематики.

Ключові слова: документально-інформаційний ресурс, документ, архівна установа, історичне документознавство, архівознавство, інформологія, джерелознавство, соціальна комунікація.

Kovalska Lesia,

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor,

Professor of the Department of Management Information Systems

Vasyl' Stus Donetsk National University

THE RETROSPECTIVE POTENTIAL OF DOCUMENTARY-INFORMATION
RESOURCES: THEORETICAL ASPECTS

The purpose of the article is based on the study of documents, problem-thematic historiography, guided by the latest methodology. It is to explore the theoretical aspects of establishing the content potential of

documentary and information resources, to make a general picture of their external, internal elements and characteristics, identify features, find out efficiency methods of scientific criticism. **Methodology.** The research methods of Record Studies, Archival Science, Information Studies and Social Communication were used. They allowed to reveal the content of documentary and information resources, to analyze their external and internal characteristics, to identify interdisciplinary connections in the study of documentary sources. **The scientific novelty** of the work is to establish the features and content of documents, to analyze the phenomenon of documentary information resources as a source of information, the specifics of reflecting time and reality in them, to process the documents of archive, museum, and library repositories and to establish their informational value and significance. **Conclusions.** The study of documentary and information resources as a reflection of time and space communication relationships were revealed, the needs of society in information documentation, and the creation of specific document forms and organization of their storage, which arose to meet these needs, were identified. The research allowed us to study the theoretical foundations of documentary information resources, to see their capabilities, to create a holistic comprehensive vision of external and internal features of the document as a source of information and means of communication of a particular period in terms of theoretical and thematic issues.

Key words: documentary-information resource, document, archival institution, historical Record Studies, Archival Science, Information Studies, Source Studies, Social Communication.

Актуальність теми дослідження. Вирішальними і особливими завданнями організації завершального етапу життєвого циклу будь-якого документа, передавання його на зберігання до архівної установи, є акумулювання його історичної інформаційної значущості для потреб науки, визначення інформативної цінності, подолання часових і просторових протиріч циркуляції документної інформації, встановлення комунікації між різними поколіннями українського соціуму.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження документально-інформаційних ресурсів становлять праці українських і зарубіжних дослідників у галузі документознавства, архівознавства, джерелознавства. Зокрема, роботи вітчизняних вчених – В. Бездрабко, Г. Боряка, І. Войцехівської, Л. Дубровіної, Я. Калакури, С. Кулешова, І. Матяш, Г. Папакіна, Г. Швецової-Водки; радянських – М. Варшавчика, В. Кабанова, В. Козлова, Я. Лур'є; закордонних – М. Бакленда, Р. Еванса, Й. Рюзена, М. Фуко та інших [1–14].

Мета статті полягає у з'ясуванні ретроспективного інформаційного потенціалу документально-інформаційних ресурсів, визначенні їх ролі у формуванні соціально-історичної реальності.

Виклад основного матеріалу. Філософська теорія пізнання розглядає освоєння інформації як рух від незнання до знання, від знання неповного до більш повної і точної ін-

формації. Інформація як явище має відношення до інформування, а сам термін «інформація» має неоднозначне сприйняття й використовується різними способами. Словники пропонують різні варіанти трактування поняття відповідно до його функційного та змістового навантаження: інформація як процес, інформація як знання, інформація як річ.

Інформація є характерною рисою будь-якого соціуму, складністю його рівня розвитку, здатності соціальних об'єктів створювати, приймати, усвідомлювати і переробляти інформацію, репрезентувати її як знання. Сприймання інформації залежить від способу усвідомлення глибини змісту документа. У процесі інформаційної перцепції суб'єкт бачить у текстовому документі знаки і символи, які згодом проходять етапи усвідомлення та відбору вагомих для споживача відомостей.

Трактування поняття «інформація як процес» передбачає, що суб'єкти в процесі обміну інформацією змінюють свій рівень знань; перебувають у статусі акту інформування; передають знання про певний факт або явище; дію/факт озвученої інформації [15, 944]. Ключовим чинником такої моделі виступає комунікаційна сутність інформації, що дозволяє побачити динаміку, процес, зміни, вплив інформації на розвиток суспільних подій.

Такі поняття, як знання, віра та думка є особистими, суб'єктивними і концептуальними. Вони повинні бути виражені, описані або

представлені у вигляді документа як сигнал, текст або зв'язок. Тому «інформація як знання» – це сприйняття нового в інформаційно-процесному акті знання; повідомлення про конкретний факт, предмет або подію; зменшення/збільшення невизначеності в межах моделі «інформації як знання» [15, 944].

Відмінності між нематеріальним і матеріальним вираженням інформації визначаються можливістю виміряти її безпосередньо. Тоді виникає трактування інформації як знання, а її фізичне вираження розуміємо «інформація як річ». Варто брати до уваги, що знання може бути представлене як процес, і тоді інформація обов'язково має бути матеріалізована (знак, сигнал, дані, текст, фільм тощо). Подання таких знань як процесу обов'язково є «інформацією як річчю». «Інформація як річ» – атрибутивне позначення об'єктів інформації (дані, документи), які вважаються інформаційними, оскільки мають за мету передачу знань або передачу інформації [15, 946]. Цей спосіб вираження проблемно-тематичної інформації представляє особливий інтерес у вивченні інформаційних систем, складовою частиною якої виступає документальний корпус історичних ресурсів.

Бібліотеки систематизують опрацьовану та опубліковану інформацію, сучасні комп'ютерні інформаційні системи обробляють оцифровані документи у вигляді фізичних мегабайтів задля збереження інформації про минуле в електронному форматі, музеї займаються безпосередньо писемними і речовими ресурсами інформації. У цій моделі користувачі інформації залучені в інформаційно-процесуальний акт передачі інформаційного знання широкому колу користувачів історичної інформації. У такому випадку інформаційні засоби обробки, управління, зберігання та використання документованої інформації отримують вираження як фізична інформація – інформація як річ.

Філософсько-методологічний напрям позитивізму визнає первинним джерелом пізнання не літературу, а емпіричне дослідження, яке в документознавстві здійснюється спеціальними її галузями науки. Враховуючи науковий підхід, а особливо увагу до фізичних інформаційних об'єктів, можна говорити про

документ як головний об'єкт дослідження інформаційного поля, як документально-інформаційний ресурс встановлення ретроспективних даних.

На думку представників постмодернізму Ф. Анкерсмита, Е. Гобсбаума, Р. Еванса, Й. Рюзена, М. Фуко та інших, вираження об'єктивного змісту в текстовій складовій документального ресурсу інформації втрачає принципову важливість, що спричиняє втрату герменевтичного сенсу розуміння тексту цього ресурсу [9; 10; 14]. Натомість набуває вагомості історично та культурно обґрунтована інтерпретація певної інформаційної події.

Безпосередність сприйняття минулого пересічною людиною зумовлює лінійну послідовність перенесення інформаційних фактів і подій у наративному вираженні: спогадах, листуванні, мемуарах-автобіографіях, описах, есеях та інших документальних ресурсах емоційно-психологічного оповідного характеру. Особливим критерієм відособлення наративних джерел інформації є інтерпретація усіх аспектів картини світу з домінуючим абстрагуванням від «офіційного бачення світу» та вираженням особистісних рефлексій сучасника.

Документовану інформацію історичних ресурсів можна розглядати з позиції атрибутивної і функційно-кібернетичної концепції. Атрибутивна концепція розглядає документну інформацію як невід'ємну властивість матерії, відображення як внутрішнього атрибуту природних і соціальних систем, незалежно від її використання водночас власною та зовнішньою системами. Концепція ототожнює поняття документ з синонімом «писемний запис», в якому писемний запис є первинним. Функційно-кібернетична концепція інформації представляє документ як писемний запис, створений у межах діловодства або документально-інформаційної системи. У документознавстві, відповідно до концепції, на перше місце виходить не документ, а служба діловодства, яка реалізує документування інформації в інтересах оперативного управління. В свою чергу, атрибутивна концепція документованої інформації дозволяє розкрити документ як феномен часу та реальний об'єкт пізнання, відображення соціально-історичної

інформації незалежно від існуючих історично й сьогодні інформаційних систем (державне управління, архів тощо).

Сталі комплекси документально-інформаційних ресурсів вирізняє вагомий ретроспективний потенціал для наукового опрацювання не лише історичної галузі, але й об'єктно-предметна спільність для історичних документознавства і джерелознавства. Побудова дослідницьких конструкцій ґрунтується на гносеологічних підвалинах документознавчих властивостей появи і функціонування документа, джерелознавчих особливостей наукового використання інформаційної складової документального ресурсу, структури і функції тематично-проблемного документального корпусу, встановленні документальних соціокомунікаційних зв'язків у суспільстві.

Парадигмальною позицією історичного документознавства в роботі з інформацією є її документовані форми. Так, документована інформація виступає свідченням пізнання подій, основою розуміння інформаційних процесів, фактів, явищ у конкретно-історичну добу. Документальними ресурсами інформації виступають подані різного типу й видів документи, які утворювалися під впливом соціально-історичної реальності та життєдіяльності суспільства. Створення документа відображає вплив на автора інформаційного середовища, те, що він бачить, читає, чує і переживає. Інформація у речовій, перш за все, документованій, формі виступає свідченням минулого та подій, які вже відбулись, у вигляді документально зафіксованих інформаційних фактів. Такий стан документа абсолютно не залежить від потреб користувача, його сприйняття, довіри чи недовіри як до свідчення минулого. Документована інформація є ілюстрацією минулого, існує об'єктивно в теперішньому й майбутньому часі.

Документознавчі терміни «документальне джерело» та «документально-інформаційний ресурс» позначають текстові історичні інформаційні об'єкти. Хоча більшість документознавців сходяться на думці щодо поширення значення цих термінів на зображення та звуки, призначені для передачі певного типу інформації [4].

Відмінні бачення поняття «інформація» у різних варіаціях подає В. Бездрабко, посила-

ючись на нормативно-правову базу України. Авторка зупиняється на позиції, що інформація трактується як сукупність даних про внутрішній і зовнішній стан керованої системи, які використовуються для оцінки ситуації і розроблення управлінських рішень. Сприймаючи інформацію як сукупність даних, необхідно пам'ятати, що їй, шляхом фільтрації цілей, завдань, проблем конкретної управлінської ситуації, дії, надано спрямований характер. А управлінська інформація – це інформація, що відбиває форму та зміст управління [1].

Текстову фіксацію інформації проводять для зручності її використання й зберігання, сприйняття та пошуку, вона є переходом від інформаційного об'єкта чи процесу до документованого формату інформації. Кількісні показники, виражені в текстовому форматі, в науковому середовищі переважно позначаються іншим терміном. Вони підпадають під поняття «дані», яке використовується для позначення числової інформації, природної мови у певному середовищі й кількісних аналогів текстових документів. На думку М. Бакленда, ці терміни взаємозалежні, тому при пошуку даних варто, в першу чергу, шукати документ, який містить ці дані [13, 354]. Кількісними показниками/інформаційними даними наповнені різні види документів з інформацією статистичного характеру. До них належать різні форми діловодної документації, які в текстовому вираженні містять кількісну інформацію про події, за документовані в історичному ресурсі.

Аналогічний дискурс відбувається у визначенні інформаційності нетекстових документів. Об'єкти, які не є документами у текстовому розумінні, виступають інформаційними ресурсами, інформацією як річчю. Об'єкти історичної інформації накопичуються, зберігаються, розглядаються як інформаційна основа тематичного наукового дослідження. У випадку неорганізованого й неформалізованого зберігання таких носіїв інформації, наприклад, домашні архіви, потрібно ставити під сумнів повноту будь-якого об'єкта інформації. У процесі документування об'єктом виступають і події, які фіксуються та зберігаються в інформаційних системах для наукового дослідження. Інформація історичної події виступає за-

документованим свідченням, зафіксованим у фотографіях, кінострічках, аудіозаписах тощо. У процесі вивчення інформаційну подію, процес, явище реконструюють методами моделювання та наукового експерименту (експеримент → подія → опис). Доцільність втілення експерименту є важливою для верифікації документальних виражень, хоча реконструкція як інформаційний процес/дія має складності фіксації у процесуальному стані, розуміння та інтерпретації. Інформаційно-процесуальні дії і документальне їх вираження за своєю природою ситуативні. При об'єктивації у процесі дослідження історичні процеси стають інформаційним елементом наукового аналізу, а все, що може бути інформаційним, є інформацією [13, 356].

У роботі з документальними ресурсами необхідно дотримуватися відповідних методів роботи з історичними даними, у межах норм і формальних вимог державних установ зберігання документально-інформаційних ресурсів. Такий консенсусний підхід до статусу об'єктів документальної інформації не викликати сумнівів у достовірності змістового потенціалу історичних документальних ресурсів, розуміння структури інформаційних систем, архівів, бібліотек, музеїв тощо [4].

У конкретній ситуації затребуваності, інформаційний об'єкт (документальний ресурс) або подія набувають інформаційних можливостей, оскільки містять свідчення й формують відповідні уявлення. Наприклад, інформація наукових праць або публікацій з обраної теми дослідження ґрунтується на первинних документальних текстових свідченнях та інших формах документованої інформації. Кожна репрезентація формалізованої або закодованої згідно з вимогами документальної інформації, за умови вторинного впливу, презентує неповний зміст (світлина не вказує на рух, чорно-біла фотографія не передає кольорів, документована усна інформація відображає суб'єктивізм промовця, кінофільми показують точку зору автора).

Використання дослідником первинної історичної інформації документального ресурсу впливає на його текстову оригінальність, створює нове змістове наповнення, що обумовлено суб'єктивізмом процесу формування

вторинної документальної інформації. Крім документальної інформації дослідник бачить й додаткові інформаційні деталі, пов'язані з об'єктом, інформаційні шуми, які слугують для інформування/деінформування реципієнта. Тлумачення документальної інформації може тривати нескінченно, створюючи ланцюг «уявлень про уявлення». Документована інформація джерела зазвичай має менший об'єм даних, ніж інформаційний факт або явище, зосереджуючись на найбільш значущих характеристиках та особливостях [13].

Такі сучасні інформаційні ресурси, як архівна установа або бібліотека, мають справу переважно з «інформацією як річ». Інформаційні ресурси обробляють інформацію тільки у формалізованому вигляді, тому вона може бути використана для оцифровування та утворення стандартів її використання. Кожний вид і група документів мають уточнені методи розробки та формалізовані способи опису конкретного виду інформації. Тому системи зберігання та пошуку інформації можуть мати справу лише з поняттям «інформація як річ», матеріально вираженим у документі. Проте, «інформація як річ» може зберігатись у фізичних або віртуальних колекціях музеїв і архівних установ [13, 359]. Так, центральні та обласні архівні установи регулярно проводять публічні заходи з представленням тематичних документальних ресурсів у виставкових залах із подальшим їх експонуванням на офіційних сайтах державних установ. У зв'язку з цим, місцезнаходження документа (музей, архів, бібліотека, бібліографічна база даних тощо) може розглядатися як вид інформаційно-пошукової системи.

Вивчаючи питання минулого за інформацією документально-інформаційних ресурсів, слід враховувати їх вплив на формування соціальних інститутів суспільства, суб'єктність і визначення об'єкта впливу. Тому актуалізується важливість фіксації управлінської (офіційної) інформації у за документованій формі як інструмента влади і контролю. Ці дискурсивні аспекти соціального руху інформації визначають технологію документування як окремий соціальний процес. Розвиток демократичних теорій і збільшення рівня індивідуальної свободи людини є неминучим результатом реалі-

зації інформаційних технологій, інституціалізації інформаційних комунікацій і створення відповідного соціального середовища. В свою чергу, прихильники теорій М. Вебера та М. Фуко пов'язують інформаційні й документознавчі технології зі зростанням соціального контролю, посиленням бюрократичної та інституційної влади [12].

Соціальна інформація, об'єктивована дослідником, набуває об'єктно-суб'єктної природи і характеристик документального носія історичної інформації, у якому відображаються пласти прямої й побічної інформації, фіксованої на різних етапах його життєвого циклу. Під соціальною інформацією джерела розуміють сукупність знань, необхідних для функціонування суспільства.

Так, М. Варшавчик вкладає у визначення «джерельна інформація» сукупність наявних у джерелі типів інформації і стійких зв'язків між ними, які забезпечують його цілісність і здатність слугувати основою для отримання наукового фактичного знання [2]. Будь-яке документальне джерело містить конкретний обсяг соціальної інформації, оскільки на першому етапі існування воно було елементом інформаційно-комунікаційних процесів соціуму. На другому етапі, як об'єкт дослідження, джерело виступає носієм інформації, що дає відомості про зміст і характер соціально-інформаційних процесів минулого.

Документальне джерело відображає рівень інформаційного залучення до загальнодержавного інформаційного процесу, а нині свідчить про його наукову соціально-історичну цінність. Пізнання ступеня інформованості авторів джерел, їх здатності створювати і використовувати інформацію дає можливість дослідникові розкрити мотиви й передумови поведінки людей, їхніх учинків, рішень тощо.

Джерельна інформація складається з різних видів документів, потрібних для успішної реалізації мети і завдань конкретного історичного дослідження. Із загального масиву документальних ресурсів інформації виділяються основні, які містять потрібні дослідникові відомості. Верифікація документально-джерельної інформації потребує залучення побічної інформації інших ресурсів, у яких вона не виступає основною. Також варто враховувати,

що не можна ігнорувати документи офіційного характеру, політичних і громадських структур, які показують зв'язок у реалізації функцій державного управління, вплив на всі сфери суспільного життя. У роботі з документами задля отримання повної картини минулого, потрібно залучати антропоцентричну інформацію комплексних різновидів документально-інформаційних ресурсів [4].

Для збільшення інформативності історичного документа особливої ваги набуває аналіз структури інформації виявленого ресурсу. Варто врахувати, що існують такі різновиди джерельної інформації, як відкрита та закрита (латентна), прихована, пряма та непряма, актуалізована та потенційна [2]. Відкрита інформація залученого документального корпусу дозволяє установити форму й зміст документа. У писемних джерелах відкритою є інформація, що стосується їх мови і виду, способу їх створення, призначення тощо. Формальними ознаками відкритої інформації виступають стандартизація офіційної документації, мова, графічні зображення, матеріальний носій, реквізити, специфіка документів особового походження тощо. Змістові характеристики інформації документального ресурсу розкривають сутність, авторський задум, комунікаційно-управлінську спрямованість тощо.

Закритою інформацією документального історичного ресурсу перевіряють достовірність, повноту, формалізованість відкритої інформації, що вказує на її важливість у дослідженні [2]. Латентна інформація дає дослідникові багато цінних відомостей, які відсутні у відкритій. Наприклад, авторська нарація в документах особового походження відкриває дискурс висвітлення соціально-історичної реальності на протигагу офіційній інформаційній позиції влади. Автори мемуарних, епістолярних творів свідомо/несвідомо нехтували реальіями, перекручували/замовчували окремі факти, або навпаки – змальовували дійсність без ідеологем і політичних фільтрів. У роботі з документними ресурсами необхідним є вилучення закритої інформації документа, тобто встановлення причин і мотивів, що спонукали до такого відтворення інформаційних фактів і створення деформованої реальності воєн-

них подій. Джерелознавча критика закритої інформації є важливою умовою верифікації і наукової оцінки відкритої інформації, своєрідним засобом встановлення вірогідності, з'ясування причин появи документального ресурсу.

Критика документально-інформаційних ресурсів включає й з'ясування прихованої інформації. Необхідно визначати причини виникнення джерела інформації (навмисно/ненавмисно), за яких автор свідомо намагався приховати через різні обставини суспільного або приватного життя достовірні свідчення (політичні, публіцистичні, сатиричні та інші твори у минулому часто мали авторські псевдоніми). Прихована інформація може з'являтися у документальному ресурсі й ненавмисно, в результаті помилок у процесі копіювання, переписування (технічні помилки, змінені дати, імена, географічні назви тощо).

Потенціал документального історичного ресурсу визначають такі види інформації, як пряма і непряма (побічна) [2]. До прямої відносимо конкретно-тематичні відомості про історичні процеси. Така інформація є прямим відображенням функціонування суспільства в офіційній документації управлінського характеру. Побічною виступає непряма інформація, що вказує на додаткові джерела пошуку прямої інформації. Побічна інформація спонукає до пошукової роботи, до створення комплексів історичних ресурсів інформації, необхідних для вирішення пізнавальних завдань дослідження шляхом реалізації системного підходу виявлення документальної бази конкретно-історичної теми. Неповне представлення інформації у документах офіційного характеру надає побічній інформації особливої вагомості, оскільки вона може бути єдиним свідченням інформаційних фактів минулого.

У дослідженні інформаційного наповнення документальних ресурсів необхідно встановити й вид джерельної інформації – актуалізована або потенційна [2]. Інформація документального ресурсу стає актуалізованою за умови вирішення завдання дослідження шляхом вилучення, аналізу, впровадження отриманої інформації у наукове дослідження. Уся інша інформація залишається потенційною, незадіяною, невикористаною. Зі зміною нау-

кових інтересів, при вивченні документального ресурсу, ці різновиди інформації міняються місцями. Так, потенційна інформація перетворюється на актуалізовану. Це відбувається в процесі розкриття інформаційного потенціалу документального ресурсу, залучення до наукового обігу нових інформаційних фактів, знань і узагальнень, розв'язання та постановки нових дослідницьких завдань.

Інформація документального ресурсу як феномен часу та реальний об'єкт пізнання має невичерпний потенціал, що реалізується в дискусійних формах і з'ясуванні його предметної сторони. За змістом документальні ресурси є складним явищем інформаційного процесу, в якому документ включає в себе різноманітні свідчення людської життєдіяльності. Розуміння інформаційного виміру документальних свідчень стикається з низкою факторів, які слід враховувати і фіксувати у конкретному науковому пошуку. Це й документальна обтяженість, й інформаційне перевантаження корпусу свідчень ідеологічно ангажованою масою документів, у якій губиться людина. Натомість, документальні ресурси як фізичні сліди минулого долають часові та просторові межі буття соціуму. Це уможливорює підтвердження документованою інформацією джерел соціально-історичного розвитку. Затримка у часі інформації і документна фіксація в просторі соціальної реальності є надважливим для сучасної людини як безпосередність, змінність і неподільність інформаційних подій сьогодення і минулого.

Процес вивчення документа та залучення його у дослідження дозволяє зазирнути у минуле. Це забезпечує краще розуміння сучасної і можливої майбутньої ролі документа в мінливому світі. Нині кожен учасник соціального процесу може отримати вагомий результат від впроваджених інформаційних технологій, здатних подолати просторові та часові відстані, зближення виробника/комуніканта й споживача/реципієнта реальної і ретроспективної інформації. Нові інформаційні технології допомагають подолати такі філософські бар'єри, як простір і час. Але це відбувається за допомогою бажання виявлення та встановлення соціальних комунікацій користувачів ретроспективної інформації, використання

комунікаційних технологій і їх здатності інвертувати соціальний простір і час у документальне спілкування за допомогою фіксованих писемних форм руху інформації різного соціального рівня (офіційного, міжособистісного, ретроспективного тощо).

Висновки. Проведене дослідження дозволило сформулювати теоретичні знання про документально-інформаційний ресурс, що охоплює соціально-історичні особливості й аспекти документа як феномена часу та реального об'єкта пізнання. Це розширило можливості вивчення теоретичних основ документа, дозволи-

ло створити цілісне комплексне бачення зовнішніх і внутрішніх ознак документа як джерела інформації і засобу комунікації окремого періоду з точки зору теоретичної і тематико-прикладної проблематики. Теоретична рефлексія уможливила типізовану дефініцію поняття «документально-інформаційний ресурс» як результату писемного інформаційного обміну в минулому, який у знаково-понятійній, зображальній формах передає інформацію про соціально-історичну реальність, містить інформаційне вираження автора документа, використовується для образно-логічної реконструкції минулого.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. В. Історія науки про документ, або Відкриття відомого. Київ: Четверта хвиля, 2011. 295 с.
2. Варшавчик М. А. Источниковедение истории КПСС. Москва: Высшая школа, 1989. 224 с.
3. Дубровина Л. А. Классификация и научно-информационное описание коллекций и собраний в Национальной библиотеке Украины им. В. И. Вернадского // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. 2007. Вип. 5. С. 58–80.
4. Ковальська Л. А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). Донецьк-Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 462 с.
5. Кулешов С. Г. Управлінське документознавство. Київ, 2003. 57 с.
6. Лурье Я. С. Логические основы критики источника. Источниковедческие разыскания. Тбилиси, 1985. С. 32–39.
7. Матяш І. Б. Архівознавство: методологічні засади та історія розвитку. Київ: Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 515 с.
8. Митяев К. Г. О методологии классификации и экспертизы документов. Вопросы методологии исторической науки. Москва, 1967. С. 118–138.
9. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. 358 с.
10. Фуко М. История безумия в классическую эпоху. Санкт-Петербург, 1997. 576 с.
11. Швецова-Водка Г. М. Документознавство. Київ, 2007. 398 с.
12. Brown J., Duguid P. The social life of documents. First Monday. 1996. Vol. 1 (1).
13. Buckland M. Information as thing. Journal of the American Society for Information Science. 1991. Vol. 42 (5). Pp. 351–360.
14. Evans R. J. In Defense of History. New York-London, 1999.
15. Oxford English Dictionary. 1989. Vol. 4–7.

References

1. Bezdrabko, V. V. (2011). Istoriya nauky` pro dokument, abo Vidkry`ttya vidomogo. Kyiv [in Ukrainian].
2. Varshavchik, M. A. (1989). Istochnikovedenie istorii. Moskva [in Russian].
3. Dubrovina, L. A. (2007). Classification and Scientific Information Description of Collections and Collections in the National Library of Ukraine Vernadsky. Libraries of National Academies of Sciences: Problems of Functioning, Development Trends, 5, 58–80. Kyiv [in Russian].
4. Kovalska, L. A. (2015). Source-study Discourse on the History of the Soviet Resistance Movement (1941–1945). Donetsk-Vinnitsia [in Ukrainian].
5. Kuleshov, S. H. (2003). Upravlinske dokumentoznavstvo. Kyiv [in Ukrainian].
6. Lure, Ya. S. (1985). Logicheskie osnovyi kritiki istochnika. Tbilisi [in Russian].
7. Matiash, I. B. (2012). Arkhivoznavstvo: metodolohichni zasady ta istoriia rozvytku. Kyiv [in Ukrainian].
8. Mityaev, K. G. (1967). O metodologii klassifikatsii i ekspertizyi dokumentov. Voprosyi metodologii istoricheskoy nauki. Moskva [in Russian].
9. Ryuzhen, J. (2010). Novi shlyaxy istorychnogo myslennya. L`viv [in Ukrainian].
10. Fuko, M. (1997). Istoriya bezumiya v klassicheskuyu epohu. Sankt-Peterburg [in Russian].

11. Shvetsova-Vodka, H. M. (2007). Dokumentoznavstvo. Kyiv [in Ukrainian].
12. Brown, J., Duguid, P. (1996). The social life of documents. First Monday. Vol. 1.
13. Buckland, M. (1991). Information as thing. Journal of the American. Society for Information Science. Vol. 42, Pp. 351–360.
14. Evans, R. J. (1999). In Defense of History. New York-London [in English].
15. Oxford English Dictionary (1989). Vol. 4–7.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2020
Отримано після доопрацювання 17.05.2020
Прийнято до друку 21.05.2020

УДК 001.891(Литвин)

DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2020.224267>

Цитування:

Добровольська В. В. Науковий доробок професора Сергія Литвина: біобібліометричний аналіз. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 3. С. 31–40.

Dobrovolska V. (2020). Scientific heritage of professor Serhii Lytvyn: biobibliometrical analysis. *Library science. Record Studies. Informology*. 3, 31–40 [in Ukrainian].

Добровольська Вікторія Василівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
доцент кафедри культурології та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
vika_dobrovolska@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-0927-1179>

НАУКОВИЙ ДОРОБОК ПРОФЕСОРА СЕРГІЯ ЛИТВИНА: БІОБІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Мета роботи – здійснити бібліометричний аналіз публікацій та охарактеризувати основні періоди наукової, науково-педагогічної і громадської діяльності доктора історичних наук, професора Сергія Литвина. **Методологія дослідження** полягає у використанні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. Використано методи відбору, бібліографічної характеристики, групування та системного аналізу наукових публікацій. **Наукова новизна роботи.** Виявлено загальну кількість публікацій і праць Сергія Литвина за 1989–2019 роки, що включає статті, тези, інші види видань (монографії, підручники, навчальні посібники, методичні матеріали тощо), публіцистичні праці (статті, інтерв'ю, ухвали, заяви, звернення, передмови тощо). Наведено розподіл видань ученого за означений період за чотирма видами: статті, тези, інші публікації та публіцистичні праці. Бібліометричний аналіз проведено на основі 328 друкованих праць Сергія Литвина. Виявлено основні піки публікаційної активності вченого за роками як загалом, так і за окремими видами видань. Виокремлено основні етапи його науково-педагогічної діяльності, які визначено на основі аналізу публікацій, здійснено тематичний розподіл публікацій і посилань. **Висновки.** Біобібліометричний аналіз наукового доробку Сергія Литвина та його громадської діяльності дав можливість оцінити широту його наукових інтересів, публікаційну продуктивність, цитованість, ґрунтовний внесок у розвиток воєнної історії, військової справи, петлюрознавства, історії української державності й культури, документознавства та архівознавства. Плідний 30-річний шлях становлення й формування вченого та його наукова спадщина, яка сягає понад п'ять сотень праць і наукових заходів, організатором та учасником яких він був, дає підстави говорити про Сергія Литвина як про помітну, колоритну та цікаву постать наукового й освітянського простору, історика, джерелознавця та архівознавця, знаного петлюрознавця, дослідника військової справи, воєнної історії, історії